

פרשת לך-לוט

"לוט"

הרב משה ליכטנשטיין - זכותו של לוט
נפתח דווקא בפרשת וירא. כאשר מוזכרת הפיכת סדום ובתוך כך הצלתו של לוט, הדבר
מנומק בתורה כך:

"וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכְּפֹר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מֵתוֹךְ הַהֶפְכָּה
בְּהֶפֶךְ אֶת הָעָרִים אֲשֶׁר יָשָׁב בָּהֶן לוֹט" (בראשית י"ט, ט).
מפשטי המקראות משמע שלוט ניצל אך ורק בזכות אברהם ולא בזכות עצמו.

ואכן כך ביאר הרד"ק:

"ויהי בשחת - אמר זה אחר שאמר וישכם וישקף להודיע כי בזכות אברהם הציל הא-ל את
לוט, כי אף על פי שהיה צדיק לא היה כל כך צדיק שינצל בזכותו, אם לא היה זכות אברהם".

אמנם, רש"י הביא נימוק אחר להצלתו של לוט:

"ויזכור אלוקים את אברהם - מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה
אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה (יב:יט) אחותי היא, ולא גילה
הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקדוש ברוך הוא עליו".
כאן אברהם הוא רק רמז להתנהגותו הטובה של לוט. גם הרמב"ן מבין שללוט זכויות משל
עצמו:

"ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט - ענין הכתוב הזה, כי לוט נתחסד עם הצדיק
ללכת עמו לשוט בארץ באשר ילך, והוא שנאמר (לעיל יב:ד) וילך אתו לוט, כי לצוות שלו
הלך, ולכן היה לו זכות להצילו בזכות אברהם, כי בעבורו הוא גר בסדום, ולולי אברהם עודנו
היה בחרן עם מולדתו, ולא יתכן שתבא אליו רעה בעבור אברהם שיצא במצות קונו".

מהי זכותו של לוט לפי הרמב"ן? המוכנות שלו ללכת עם אברהם, להיות חלק מה"צוות" של
אברהם, והעובדה שמגורי אברהם בארץ קשורים להצטרפותו של לוט. לא ייתכן שלוט ייפגע
בגלל אברהם אשר יצא במצוות קונו.

"לשוט בארץ באשר ילך"

כאן אנו חוזרים לפרשתנו - לוט מלווה את אברהם אבינו מתחילת הדרך. לוט הוא היתום
שאברהם מכניס לביתו בגיל צעיר, בנו של הרן שנפטר. ילד שגדל באווירה של שליחות
ומצטרף למסע של מציאת החזון. את החזון הזה הולכים אברהם ולוט להגשים, ובכל מקום
הם מפיצים יחד את שם ה' ואמונת הייחוד.
זוהי ההליכה האקטיבית - "וילך אתו לוט". חלומותיו של אברהם הם גם חלומותיו של לוט,
ויחד הם יוצאים במשימה לבצעם. לוט בינתיים הוא צעיר אידיאליסט שמוכן ללכת אחרי
אברהם לכל מקום ולהקריב מעצמו למען הגשמת חזונו של אברהם. צעיר חדור מוטיבציה
ושותף פעיל לתנועה הרעיונית שמנהיג אברהם; הוא מעוניין להמשיך יחד אתו במפעל
המדהים הזה כשותפם של אברהם ושרה, "את הנפש אשר עשו בחרן".
הדבר מגיע לשיא בתובנה של אברהם - "אנשים אחים אנחנו", שותפים לחלום אחד. חז"ל
דורשים מכאן בבראשית רבה (פרשה מ"ד"ה כ'):

"וכי אחיו היה, אלא שהיה קלסתר פניו דומה לו".

המשמעות העמוקה היא שותפות לחזון.

אם סוף סוף ישנן תכונות מוסריות כאלה מרשימות ללוט, עלינו לענות על השאלה מה בעצם גרם להתדרדרות כה דרסטית עד לסוף הטרגי שמתואר בפרשתנו. היכן חלה נקודת המפנה ומה גרם לה?

"כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו"

אך מתחת לפני השטח ישנם שינויים. הכסף שעשו במצרים הופך להיות שיקול ביחסי הקרבה:

"ונם ללוט ההלך את אברם הנה צאן ובקר ואהלים: ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו כי הנה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו" (י"ג, ה-ו).

לוט מתחיל לחשוב על המעמד הכלכלי שלו. חז"ל במדרש על אתר מספרים על הסיבה האמתית שבגינה אברהם ביקש להיפרד מרועי לוט:

"ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, רבי ברכיה בשם רבי יהודה ב"ר סימון אמר בהמתו של אברהם אבינו היתה יוצאה זמומה, ובהמתו של לוט לא היתה יוצאה זמומה".

לוט כמובן אינו גונב, אבל רועיו מסתובבים עם בהמות שאינן זמומות. המדרש אף מסביר את ההיגיון שבכך:

"היו אומרים להם רועי אברהם, הותר הגזל?! היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד, למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו ואין אכלין מדידהון אינון אכלין".

ברגע שהכסף הופך להיות פרמטר, ברגע שהממון הוא פונקציה שלפיה האדם נמדד, הרי שגם אברהם נבחן לאורו של הרווח הפיננסי – הירושה. רועי לוט מביטים על אברהם כבעל פונקציה כלכלית, וממילא מתוך כך שהם רואים אותו כאדם מבוגר, הם ממתנינים למותו ולקבלת הירושה, ארץ ישראל והזכויות שהיא גוררת בעקבותיה.

אברהם עוד מנסה להזכיר ללוט ימי עבר באמרו "כי אנשים אחים אנחנו" – "חזור בך!", אבל לוט כבר "ויסע מקדם", כדברי מדרש בראשית רבה:

"ויסע לוט מקדם הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אי איפשי לא באברהם ולא בא-לוהו". האידאליזם של לוט מתחיל לדעוך, וכעת נפרדות דרכיהם של אברהם ולוט. לוט נעשה אידאליסט מובס לאחר המפגש עם רווחה כלכלית משמעותית. אברהם רואה את הכסף כאמצעי, וממילא "ברכת ה' היא תעשיר", אך לוט רואה כבר את הכסף בתור מטרה.

לוט אינו בוחר בסדום כיוון שהיא מקום של תורה או כיוון שהוא מעוניין להשיבם אל ה'. הוא בוחר בסדום בגלל ההשוואה שעולה במוחו – "וישא לוט את עיניו וירא את כל כפר הירדן כי קלה משקה לפני שחת ה' את סדם ואת עמרה כגן ה' קארץ מצרים באקה צער" (י"ג, י). העיר סדום מזכירה ללוט את "חוץ לארץ" – מצרים, בסדום יש פוטנציאל כלכלי מרשים בזכות היותה "כולה משקה".

...מתוך תפיסה כזו, אנו יכולים להבין את ההידרדרות הקשה של לוט עד שהוא נכנע

לאנשי עירו הצרים על ביתו, וכך מספר הכתוב:

"טָרָם יִשָּׁבּוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נִסְבּוּ עַל הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד זָקֵן כָּל הָעָם מִקְצֵה: וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיחָה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלְלִיחָה הוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם: וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם

לוֹט הַפֶּתַח וְהִדְלִת סָגַר אַחֲרָיו: וַיֹּאמֶר אֵל נָא אֲחֵי תְרַעוּ: הֲגַה נָא לִי שְׂמֵי בְנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֵל תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי עַל

כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קִרְתִּי" (בראשית יט: ד-ח).

מה הנימוק של לוט? "כי על כן באו בצל קורתיו". לוט מוסר את בנותיו לזנות כדי לא לפגוע בשמו הטוב ובכבוד שלו כמכניס אורחים. זהו אחד הפסוקים הקשים ביותר בכל התורה כולה.

כסף – אמצעי או מטרה

תפיסה זו לא מתחילה רק אצל לוט, אלא נוכחת בכל סדום. הרדוקציה שאנשי סדום מבצעים מערכים לשווי כלכלי מופיעה גם אצל מלך סדום, שמציע לאברהם "תן לי הנפש והרכוש קח לך". מלך סדום בוחן את הדברים מנקודת מבטו של אברהם, ולדעתו, ברור שההצלה נעשתה בשביל הרווח הממוני. ממילא, הוא מבקש את הנפשות החיות שכבר אינן שוות, ומשאיר אצל אברהם את הכסף.

אבל אברהם אינו מקבל את ה"עסקה". הוא הציל את תושבי הארץ לא מתוך רצון ממוני אלא כחסד. מלך סדום אינו מסוגל להבין זאת.

הגמרא בברכות (נו:), כשהיא עוסקת בנייתוח החלומות, מבטאת את הביטוי הנכון לחומר בצורה הבאה:

"תנו רבנן, חמשה דברים נאמרו בשור... רכבו - עולה לגדולה. והתניא: רכבו - מת! לא קשיא; הא - דרכיב הוא לתורא, הא - דרכיב תורא לדידיה".
כאשר האדם רוכב על השור, כאשר הכסף הוא רק אמצעי, האדם זוכה לגדולה. אבל אם האדם נכנע מתחת לשור, אם הכסף הוא להיות המצפן של האדם, הוא עתיד למות. מסופר על החפץ חיים שנשאל פעם על כפילות בקשת "יראת שמים" בברכת החודש, והסביר זאת בכך שבאמצע האדם ביקש "חיים של עושר וכבוד". כאשר אדם זוכה לעושר, הוא חייב לוודא שוב שהוא אכן זוכה ליראת שמים, כיוון שניסיון זה קשה מאוד.

לוט האידיאליסט המובס הוא תמרור אזהרה. מצעיר נמרץ השותף לחלומותיו של אברהם הוא מידרדר עד שהוא מוכן למסור את בנותיו ובלבד שכבודו לא ייפגע. ההידרדרות אצל לוט נעשית כאשר הוא מגיע לשלב של ריבוי ממוני והעמדת הממון בתור אידיאל, אך הסכנה עצמה קיימת פעמים רבות, ואסור לנו כציבור מאמין ושומר מצוות לומר שהסיכון שלנו נמוך יותר.

...דמויות רבות בספר בראשית נדרשות לגנאי ולשבח, ואף לוט ביניהן. יש דורשים שבלוט נשאר משהו מלהט הנעורים, והדברים מתבטא במוכנות להכניס אורחים גם במקום שאיש לא עושה זאת. בשכר דבר זה הוא ניצל. אך יש הדורשים אותו לגנאי לגמרי, ואז הצלתו היא בזכות אברהם. הוא ניצל, אך מסיים את חייו ללא הכסף והכבוד, שיכור ובודד במערה, לאחר פרשייה טרגית של גילוי עריות ושחיתות מוסרית.

נתיבות שלום

....איתא בספרים הקדושים דעניין מאמר ה' אל אברהם "לך לך מארצך", שהוא דבר ה' הראשון שמצינו בתורה שדיבר הקב"ה אל אברהם, שהקב"ה הורה לו בזה את הדרך בעבודת ה' איך יגיע להיות דבוק בה'. וראשית כל הוא לך לך מארצך, לפרוש מכל העניינים הארציים, וכן ממולדתך ומבית אביך, שכל אלו הם עניינים שיש לאדם קרבת רוח אליהם ומטבעו רוחש להם אהבה, ועליו להסיר אהבתו מכל עניינים אלו. אל הארץ אשר אראך, שישקיע כל אהבתו באהבת ה'. כי ב' דברים אינם יכולים להיות כאחד, ולא יתכן שהאדם ירצה להיות קשור לעניני העוה"ז ויחד עם זה להיות דבוק ברוחניות, ולכך נאמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, שצריך להתנער מכל עניני העוה"ז, כי כל עניני עוה"ז מסתירים הם את עיני האדם שלא יראה באור אלוקותו ית'.

...ובזה יבואר גם המשך הפרשה, דכתיב "וילך אברם כאשר דיבר אליו ה'", פירוש – שאברהם הלך בדרך ובשיטה הזאת אשר דיבר אליו השי"ת, לקיים לך לך מארציך שעי"ז יגיע להנאתך ולטובתך התענוגים הרוחניים.

"וילך איתו לוט", היינו כי זה לעומת זה עשה אלוקים, וזהו שנאמר "וילך איתו", וכדאיתא בספ"ק מאור עינים שלכן אמר אברהם אל לוט "כי אנשים אחים אנחנו", דהנה אמרו חז"ל (בר"ר מא:ט) "לוט שטוף בזימה היה וכמעשה דבנותיו וכו'", והיינו שמדתו היה כמו של אאע"ה חסד ואהבה, אך אצלו היה זו אהבה נפולה שאף היא יצאה ממקור אחד עם מדת אהבה של אברהם, ולכך קראו אנשים אחים אנחנו. והנה איתא בזוה"ק (ח"א עט:) שלוט הוא היצר הרע, והפירוש שיש כמה ענייני יצה"ר, יש יצה"ר הנקרא לבן, ויש יצה"ר הנקרא עשיו, וישנו יצה"ר בחינת לוט שענינו עירוב טוב ורע, שיחד עם זה שהיה שטוף באהבות נפולות של עוה"ז רצה ליהנות גם מרוחניות, והיה חפץ ללכת עם א"א במה שנוגע לעבודת ה'. וכדאיתא בבית אברהם בשם הרה"ק מנישכניז זי"ע עה"פ "וגם ללוט ההולך את אברם" שענינו כמאה"כ (משלי יג) "הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע", שתיבת "ורועה" היא ב"ויו" החיבור, מכיוון לזה שחפץ ב' הדברים כאחד, להיות הולך עם חכמים וגם רועה כסילים, שסופו ירוע – שעי"ז הריהו משתבר לגמרי.

וזה היה לוט, שהלך עם אברהם בכל מסעיו, אבל גם "ורועה כסילים", שכאשר ראה את סדום ואת כל הככר כי כולה משקה – הלך עם הרשעים, וכאמור שזו בחינת היצה"ר של לוט – עירוב טוב ורע, ועל זה אמר אברהם אל לוט – "הפרד נא מעלי", כי לא יתכנו ב' הדברים כאחד, להנות מרוחניות יחד עם הנאה מעוה"ז, שהם היפוך וסתירה בעבודת ה'.